

Angelo Scarano

Otčenáš

známý i neznámý

Nejkrásnější modlitba

ŽIVÉ SLOVO

Angelo Scarano

Otčenáš známý i neznámý

Nejkrásnější modlitba

karmelitánské
nakladatelství

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Scarano, Angelo, 1971-

Otčenáš známý i neznámý : nejkrásnější modlitba / Angelo Scarano. --

V Praze : Karmelitánské nakladatelství, 2025. -- 207 stran. --

(Živé slovo ; svazek 3.)

Anglické resumé

Vydalo Karmelitánské nakladatelství ve společnosti KatMedia, s.r.o.. --

Obsahuje bibliografii, bibliografické odkazy a rejstříky

ISBN 978-80-7566-619-2 (brožováno)

* 27-534.3 * 27-184 * 27-184.3 * 27-4 * 27-583 * 27-1 * 27-23/-29 * 27-277-583 * 2-474-256-277 * 2-231 * (035) * (0:82-97)

– Modlitba Páně

– křesťanská modlitba

– Bůh a člověk

– křesťanská víra

– křesťanský život

– křesťanská meditace

– křesťanská teologie -- 1.-21. století

– křesťanská literatura -- 1.-21. století

– lectio divina

– biblická interpretace

– biblické citáty

– příručky

– náboženské texty

27-5 - Liturgie. Křesťanské umění a symbolika. Duchovní život [5]

Recenzoval Doc. Jaroslav Brož, Th.D. S.S.L.

Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU je bez souhlasu nositele práv zakázána.

© KatMedia, s.r.o., Praha 2025

ISBN 978-80-7566-619-2

Obsah

Úvod	8
I. JAK VSTOUPIT DO OTČENÁŠE	11
<i>Bezprostřední kontext</i>	
Čím je tato modlitba výjimečná?	12
Svědectví prvních křesťanů	14
Co znamenal Otčenáš pro první Ježíšovy učedníky	17
Kolik verzí Otčenáše vlastně známe?	18
Fixní modlitební formule, nebo příklad modlitby?	21
Otčenáš v Matoušově evangeliu	22
<i>Jak se správně modlit</i>	24
Otčenáš v Lukášově evangeliu	27
<i>Modlitba v Lukášově evangeliu</i>	29
II. ŠÍŘKA, DÉLKA, VÝŠKA I HLOUBKA OTČENÁŠE	31
<i>Výklad</i>	
OTČE – <i>Jak si vůbec troufáme oslovit Boha jako „Otče“?</i>	32
Záhadné slovo „Abba“	33
Kdo jsi, Otče?	36
Jen srdce syna volá „Otče“	43
Kdo jsem já?	46
K reflexi	51
NÁŠ – <i>Otec je pro všechny, nebo jen „pro nás“?</i>	53
K reflexi	56
JENŽ JSI NA NEBESÍCH – <i>Je nějaké místo, kde by Bůh nebyl přítomný?</i>	57
K reflexi	61
POSVĚŤ SE JMÉNO TVÉ – <i>Může Bůh růst ve svatosti?</i>	63
Posvěcování Božího jména v Bibli	63
Jaké jméno má být posvěceno?	66
Tato sláva se už ukázala	67
Proč je tato prosba na prvním místě?	68
A jak my posvěcujeme Boží jméno?	70
„Posvěť se jméno tvé“ trochu jinak...	71
K reflexi	72

PŘIJĎ KRÁLOVSTVÍ TVÉ – <i>Je snad nějaké místo, kde Bůh nekraluje?</i>	74
Motiv „Božího království“ v Bibli	75
Věčné dilema: království mé, anebo Boží?	79
Jak se projevuje Boží království v nás	80
Závěrem... ze závěru Bible	81
K reflexi	82
BUĎ VŮLE TVÁ JAKO V NEBI, TAK I NA ZEMI – <i>Je pro nás Boží vůle přitažlivá?</i>	84
Co to je Boží vůle?	84
Boží vůli už známe!	85
Jen v Duchu Svatém můžeme volat „buď vůle tvá“	88
Jak Duch Svatý učí konat Boží vůli	90
Když je těžké konat Boží vůli...	92
Jako andělé	94
K reflexi	95
CHLĚB NÁŠ VEZDEJŠÍ DEJ NÁM DNES – <i>Proč prosit o chléb?</i>	97
Jaký chléb?	98
Co vlastně znamená „vezdejší“?	100
Chléb hmotný, nebo duchovní?	102
A jak tomu rozuměl evangelista Matouš?	103
Chléb jakožto Duch Svatý?	107
Chléb darovaný lidmi	108
O jaký chléb tedy prosíme?	110
K reflexi	111
ODPUŠŤ NÁM NAŠE VINY, JAKO I MY ODPOUŠTÍME NAŠIM VINÍKŮM – <i>Můžeme obchodovat s Bohem?</i>	112
Kreativní odpuštění	114
Odpuštění jako extravagantní láska	117
„Jako i my odpouštíme“: odpouštíme? Jak?	120
Malý test: přijal jsem doopravdy Boží odpuštění?	124
Odpuštění je jako jaro	126
K reflexi	127
NEUVEĎ NÁS V POKUŠENÍ – <i>Uvádí snad Bůh do pokušení?</i>	129
Bůh opravdu uvádí v pokušení?	130
Pokušení, nebo zkouška?	130
Může Bůh zkoušet?	132
Jaké pokušení?	134
O co tedy prosíme?	135

My potřebujeme pokušení!	140
K reflexi	141
ALE ZBAV NÁS OD ZLÉHO – <i>Od jakého zla?</i>	142
Co je tím „zlem“?	142
Pasivní a aktivní boj proti Zlému	144
Trojčinný rozměr prosby	149
K reflexi	150
NEBOŤ TVÉ JE KRÁLOVSTVÍ I MOC I SLÁVA NAVĚKY	152

III. NOVOST A PŘESAŽNOST OTČENÁŠE 155

Širší souvislosti

Jednota Otčenáše	156
Otčenáš a Janova modlitba na rozloučenou (Jan 17)	160
<i>Oslav své jméno</i>	161
Modlitba Páně a Ježíšův kříž	165
Novost Otčenáše ve srovnání se židovskou modlitbou	169
Originalita Otčenáše	172
Novost modlitby Páně jako novost ducha (a Ducha)	174
Otčenáš jako modlitba v Trojici	177
Už a ještě ne...	182
Parafráze modlitby Páně	184
Nikdy nekončící Otčenáš	186

Poznámky	189
Rejstřík biblických odkazů	199
Rejstřík jmenný	203
Seznam použité literatury	205
Summary	207

Úvod

Modlitba Otčenáš se pro mě stala objevem i díky tomu, že jsem na toto téma v posledních letech připravoval články a exercicie. Ještě donedávna jsem měl pocit (asi jako většina věřících), že této modlitbě docela rozumím, ale najednou se mi začaly otevírat netušené obzory. Větší, než jsem očekával! Bylo to také zásluhou mnoha autorů, kteří mi pomohli na této dobrodružné cestě. V neposlední řadě bylo důležité i vlastní hledání v modlitbě. Zvu proto k stejnému kroku i čtenáře a čtenářky: vždyť Boha Otce zná jen jeho Duch, který zkoumá jeho hlubiny (srov. 1 Kor 2,10–11).¹

Tato kniha má tři hlavní části: 1) „Jak vstoupit do Otčenáše“ (bezprostřední kontext), 2) „Šířka, délka, výška i hloubka Otčenáše“ (výklad) a 3) „Novost a přesažnost Otčenáše“ (širší souvislosti). První část poukazuje na *správný postoj modlitby*. Druhá část je nejspíš nejzajímavější – obsahuje výklad jednotlivých proseb ve světle Písma a myšlenek význačných duchovních autorů. Na konci každé kapitoly je tu pár podnětů pro praxi. Třetí část je obecnější: zařazuje Otčenáš do širších souvislostí.

Cílem této knihy není jenom lépe modlitbu Páně *pocho-pit*, ale *lépe se ji modlit*. Kolikrát jsme se už modlili Otčenáš? Určitě nesčetněkrát, jako většina věřících. A možná přišel čas, abychom udělali „skok“ v modlitební praxi Otčenáše a přijali výzvu kardinála Martiniho: „Aspoň jednou v životě by se každý věřící měl dobře pomodlit Otčenáš.“ Aspoň jednou v životě... dobře se pomodlit... Není to zajímavá výzva?

Ke splnění této výzvy můžou posloužit kapitoly s výkladem jednotlivých proseb Otčenáše. Po přečtení dané

kapitoly doporučuji zamyslet se nad danou prosbou, v modlitbě ji „přežvykovat“, jak je běžné při *lectio divina*, tedy v modlitbě nad Božím slovem. Nabízí se i varianta strávit nad touto modlitbou duchovní obnovu. V Otčenáši jsou totiž poklady neočekávané, příliš velké...

Autor

I. Jak vstoupit do Otčenáše

Bezprostřední kontext

Čím je tato modlitba výjimečná?

„Modlitba Páně je největší křesťanskou modlitbou. Zrovna tak je nejzvláštnější křesťanskou modlitbou. Modlí se ji všichni křesťané, ale nikde není zmíněn Kristus. Modlí se ji ve všech církvích, ale nikde není zmíněna církev. Modlí se ji každou neděli, ale nikde není zmíněna neděle. Je nazývána modlitbou Páně, ale nikde není zmíněn Pán.“²

Těmito slovy začíná svou knihu o Otčenáši známý biblista Crossan. Ano, tato modlitba nezmiňuje Krista, církev, Pána. Stejně tak učení o Trojici. Anebo je to třeba naopak, že totiž odkazuje na Krista, církev, Trojici? Uvidíme na následujících stránkách.

Prozatím stačí poznamenat, že tato modlitba je prostá, přitom hluboká. Univerzální, přitom biblická, křesťanská. Pro všechny, přitom specificky pro křesťany. Srozumitelná, přesto srozumitelnější díky poznání židovských kořenů. Stručná, přitom je shrnutím celého evangelia: formou modlitby jsou v ní obsažené základní body evangelia. Z toho důvodu již od starověku bývala „identifikačním znamením křesťanů“.

Proč se vůbec modlíme modlitbu Páně? Jen abychom naplnili Ježíšův příkaz? Copak nevíme velmi dobře, za co se máme modlit? Této námitky si byl jistě vědom i svatý Pavel, který k našemu překvapení napsal: „Vždyť ani nevíme, jak a za co se modlit“ (Řím 8,26 ČEP). Nepochopitelné! Do této naší neschopnosti našťestí přichází Duch Svatý, který se za nás přimlouvá s nevyslovitelným lkáním (8,26). A dodejme, že Duch Svatý inspiroval i tuto modlitbu, vždyť je součástí Písma, vdechnutého Duchem! V jeho škole se naučíme

ji chápat hlouběji: „Až přijde on, Duch pravdy, uvede vás do celé pravdy“ (Jan 16,13). Pouze Duch Svatý nás může uvést do hlubin této modlitby, dát zakusit chuť a lahodnost Ježíšových slov. Bez něho i tato modlitba bude pouhou literou, opakovanou bezmyšlenkovitě.

Právě Duch Svatý může otevřít naše oči, abychom žasli nad poklady skrytými v této prosté modlitbě. Pouze on nám umožní prožít novou radost z toho, že máme Otce, a tak zakusit zkušenost prvních křesťanů, jak ji dosvědčil Tertulián (kolem 160–220): „Šťastní ti, kdo znají Otce.“³

K prožívání radosti z Otce pomůže i tato modlitba, kterou můžeme nově odhalit.

Svědectví prvních křesťanů

Tato modlitba patří k „pokladům víry“. V prvních staletích se předávala po křtu nebo těsně před křtem, protože je to modlitba Ježíšových učedníků. Těch, kteří prošli očišťováním v katechumenátu a nyní přijímají Ducha Ježíšova. Je to tedy **nová modlitba nového člověka**.

Modlitba Páně (tak ji poprvé označuje Origenes, kolem r. 185–253⁴) patří k nejznámějším, nejvíc citovaným a komentovaným textům celé Bible. Už od počátku křesťanství se tato modlitba stala identifikačním a rozpoznávacím znamením Ježíšových učedníků,⁵ prozrazujícím jejich sebe porozumění: slova této modlitby odhalují jejich identitu, smýšlení a životní styl (v duchu známého rčení: „jaký otec, takový syn“). První křesťané si byli vědomi toho, že tato modlitba je výjimečná, proto ji střežili jako *poklad víry*. Dnes patří k základním kamenům křesťanské tradice.⁶

Tertulián z Kartága ji označuje jako *shrnutí celého evangelia*:

„Otčenáš je natolik široký významem, nakolik hutný ve slovech. V něm se totiž shrnují jak specifické úkoly modlitby, ať už je to úcta k Bohu nebo prosba ze strany člověka, tak prakticky i každá promluva Páně, každé svědectví jeho nauky; a tak je tato modlitba zhuštěním celého evangelia.“⁷

O několik desítek let později než právě zmíněný Tertulián, stále v Kartágu na severu Afriky, Cyprián (asi 200–258) ji charakterizuje jako *souhrn nebeské nauky*:

„Jak četné a velké je bohatství modlitby Páně! Je shrnuto do několika málo slov, ale má nevyčerpatelnou duchovní obsažnost, takže v tomto souhrnu nebeského učení nechybí nic ze všeho, co by mělo tvořit naši modlitbu.“⁸

Ve stejném duchu, ale tentokrát v Alexandrii, Origenes mluvil o širokém dosahu této modlitby, která nemá formovat pouze naši modlitbu, ale dokonce celý život:

„Nemáme si myslet, že to, co jsme se naučili, spočívá pouze v několika slovech, která máme opakovat ve chvílích určených k modlitbě... Celý náš život má být ustavičnou modlitbou, která volá: ‘Otče náš, jenž jsi na nebesích.’“⁹

A proč má Otčenáš prostoupit celý náš život? Protože tato modlitba je „návodem k blaženému životu“, jak ji označil Řehoř Nysský (asi 332–394).¹⁰

Od třetího století byl Otčenáš součástí „*disciplina arcani*“, tj. „kázně tajemství“, raně křesťanského zvyku spočívajícího v utajování pokladů víry (např. učení o Trojici, o svátostech) před pohany.¹¹ V katechezích pak vždy zaujímal stěžejní místo: není divu, že Lutherův katechismus nebo katolické příručky doby reformační i pozdější mu věnují delší pojednání.¹² Sám Martin Luther (1483–1546) napsal:

„Jak bylo často řečeno, tato modlitba je jistě ta nejlepší, která se kdy dostala na Zemi nebo vstoupila na mysl. Protože Bůh Otec ji složil skrze svého Syna a do jeho úst ji vložil, není pochyb, že se mu nesmírně líbí.“¹³

Tato svědectví nás mohla povzbudit, že v této modlitbě je ukryto daleko více, než tušíme. Tyto perly objevíme především díky slovům Písma, ale také církevních otců a duchovních autorů. Jim vděčíme za to, že můžeme vidět dál, ne z toho důvodu, že bychom měli lepší a bystřejší oči než oni, ale protože „jako trpaslíci sedíme na ramenou těchto obrů“, jak říkával Bernard z Chartres.¹⁴

Co znamenal Otčenáš pro první Ježíšovy učedníky

Kdybychom se chtěli pokusit o určení souvislostí nutných k pochopení smyslu Otčenáše pro život prvních Ježíšových učedníků, tak bychom mohli nastínit tento obraz: Ježíš neustále prochází celou izraelskou zemí. Je stále na cestě, aby mohl v celé zemi hlásat, že začíná Boží vláda. Následuje ho přitom dvanáct apoštolů a větší počet učedníků. „Následovat“ znamená doslova procházet s Ježíšem celou zemí; následovníci většinou ráno ještě nevědí, kde večer přenocují.¹⁵ Když nemají žádnou výstroj a především žádné peníze, potřebují večer někoho, kdo by je přijal do svého domu, dal jim najíst a příští den jim dal něco s sebou na cestu. Proto je v Otčenáši prosba o chléb!

Učedníci opustili všechno: svůj dům, svou rodinu, své povolání. Když opustili svou velkou rodinu, opustili také svého otce, který se o rodinu staral. Je samozřejmé, že se o svou rodinu musí postarat ten, kdo má v domě výsadní postavení. V tomto smyslu však už nemají otce ti, kteří opustili své rodiny. Proto je Ježíš učí v modlitbě Otčenáš oslovovat Boha jako Otce, jako milujícího a starostlivého Otce. Oslovení *Otče* na začátku Otčenáše není tedy libovolné: Vyjadřuje přesně situaci nové rodiny, v níž teď učedníci žijí. Pro učedníky, kteří Ježíše následují, se Bůh stal otcem ve zcela novém a radikálním smyslu. Stará se teď o ně, jako se předtím o ně staral jejich tělesný otec. Oni mu mohou bezvýhradně důvěřovat.¹⁶

Kolik verzí Otčenáše vlastně známe?

Tato modlitba se nám dochovala v několika podobách. Teologové vynaložili velké úsilí, aby se dopátrali, která z těchto verzí je starší či dokonce původní. Většinou se však zapo-
mínalo na to, že tato modlitba byla původně předávána ústně, v čase doznávala určitých změn a teprve sepsáním došlo k fixaci. Proto nikdy neexistovala písemná podoba původního znění modlitby Páně: dodnes se v liturgických tradicích Západu a Východu používají její různé verze.¹⁷

Kolik verzí Otčenáše najdeme v Novém zákoně? Možná nás překvapí, že nenajdeme jednu nebo dvě verze, ale dokonce... pět!

- 1)** Nejkratší verze je u Pavla: „Abba, Otče“ (Gal 4,6 a Řím 8,15). Je nejpodstatnější, obsahuje jen volání „Abba, Otče“. Přitom Pavel upřesňuje, že toto oslovení je voláním Ducha v našich srdcích. Je zajímavé, že „Abba“ je aramejským slovem, přitom Nový zákon je v řečtině. A nejen Pavel, ale i Marek uvádějí toto aramejské slovo, které zjevně muselo hodně zapůsobit na první křesťany jako naprosto revoluční oslovení Boha.
- 2)** Markova verze se dá rekonstruovat z pasáže o Ježíšově modlitbě v Getsemanské zahradě. V Markovi je stejné oslovení „Abba, Otče“, ale navíc se přidávají tři invokace:

„Abba, Otče, tobě je všechno možné; odejmi ode mě tento kalich! Avšak ne co já chci, ale co ty chceš.“ Potom se vrátil a našel je, jak spí. Řekl Petrovi: ‘Šimone, spíš? To jsi nemohl ani

jednu hodinu bdít? Bděte a modlete se, abyste nepřišli do pokušení. Duch je sice ochotný, ale tělo je slabé.” (Mk 14,36–38)

„Tobě je všechno možné“ má jako paralelu u Matouše „jenž jsi na nebesích“ (obojí zdůrazňuje Boží svrchovanost, vyvýšenost).

„Avšak ne co já chci, ale co ty chceš“ odpovídá „buď vůle tvá“.

Konečně „modlete se, abyste nepřišli do pokušení“ má jako paralelu „neuved' nás v pokušení“.

Takže Markova verze Otčenáše by zněla:

„Abba, Otče!

Tobě je všechno možné!

Odejmi ode mě tento kalich! Avšak ne co já chci, ale co ty chceš.

Neuved' nás v pokušení.“

3) Matoušova verze (Mt 6,9–13) je nejrozvedenější a nejnámější, proto se jí budeme držet:

„Otče náš, jenž jsi na nebesích,

posvěť se jméno tvé.

Přijď království tvé.

Buď vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi.

Chléb náš vezdejší dej nám dnes.

A odpusť nám naše viny,

jako i my odpouštíme našim viníkům.

A neuved' nás v pokušení,

ale zbav nás od Zlého.“

Starokřesťanský spis Didaché (kolem r. 100) obsahuje prakticky stejné znění, ale navíc přidává oslavné zakončení

„neboť tvá je moc i sláva na věky“ a pokyn modlit se Otčenáš třikrát denně,¹⁸ zřejmě po vzoru židovské praxe týkající se *Amidy* (*Osmnácti požehnání*).

- 4)** Lukášova verze (Lk 11,2–4) je kratší, ale obsahuje všechny podstatné prosby Ježíšova učedníka.

„Otče,
posvěť se jméno tvé.
Přijď království tvé.
Chléb náš vezdejší
dávej nám každý den.
A odpusť nám naše hříchy,
neboť i my odpouštíme každému,
kdo se provinuje proti nám.
A neuveď nás v pokušení.“

Kromě zanedbatelných rozdílů stojí za povšimnutí, že zatímco Matouš má sedm proseb, Lukáš pouze pět (vynechává prosbu o naplnění Boží vůle a osvobození od zlého). Je skoro jisté, že Lukáš obsahuje původnější podobu modlitby, tj. krátké oslovení a menší počet proseb: liturgické texty se zpravidla postupně rozšiřovaly. Sotva si můžeme představit opačný postup, že by Lk vypustil některé části z rozšířenější formy Otčenáše. Ohledně adresátů se jednomyslně zastává, že zatímco Mt je určen pro ty, kteří se modlit umí, ale jejich modlitba je přitom ohrožena (tj. pro židokřesťany), Lk je spíš pro ty, kdo se modlit teprve učí (tj. pro pohanokřesťany).¹⁹

- 5)** Konečně je tu 17. kapitola Janova evangelia, která je teologickým výkladem Matoušovy verze.²⁰

Fixní modlitební formule, nebo příklad modlitby?

Pokud tedy máme až pět různých verzí, nabízí se otázka, zda Otčenáš podle podání Matoušova či Lukášova je pevně danou modlitební formulí, nebo pouze příklad, který má inspirovat naše spontánní modlitby. Ve prospěch první možnosti hovoří kompaktnost, logika celé modlitby, návaznost jednotlivých proseb. Pro druhou možnost mluví různé textové verze,²¹ dále svědectví některých raných církevních autorů, kteří mluví o „souhrnu modlitby“:²² právě proto Tertulián počítá s možností přidat vlastní prosby po Otčenáši, avšak se zřetelem na Ježíšovy příkazy (tedy i s ohledem na tuto modlitbu).²³

Z toho plyne, že Otčenáš je *pevně danou modlitbou* i *vzorem modlitby*, jak dosvědčují dějiny spirituality a liturgie. Má určovat náš život modlitby a celý život vůbec. Upozorňuje nás na ty momenty, kdy se naše prosby a postoje odchylují od Boží vůle. Evokuje nám, na co nemáme zapomínat. Nejen to! Připomíná nám i správné pořadí našich tužeb a proseb, jak poznamenal svatý Tomáš Akvinský (1225–1274):

„Otčenáš je nejdokonalejší ze všech modliteb... V modlitbě Páně nejen prosíme o všechny věci, po kterých můžeme náležitě toužit, nýbrž i v pořadí, v němž máme po nich toužit: takže tato modlitba učí nejen prosit, nýbrž i řídit všechny naše náklonnosti.“²⁴